

NIEUWE KERK (St.-Catharina). Laatgotische kruisbasiliek met straalkapellen tegen de kooromgang. De lichtbeuken voorzien van houten gewelven, overigens stenen gewelven. Uitsluitend bundelpijlers, nergens zuilen. De bouwgeschiedenis in twee hoofdperioden te onderscheiden: 1 koor met omgang en niet buiten deze uitstekend transept eind 14e eeuw - \pm 1408, schip met enkelvoudige zijbeuken \pm 1435 begonnen. 2 Uitbreiding met zij- en straalkapellen tegen schip en koor en verlenging van het dwarschip, eind 15e eeuw - \pm 1540. De geschilderde vogelvluchtplattegrond der stad door Cornelis Anthonisz van 1538 geeft het noorderdwarspand nog onvoltooid weer; op de houtsnede-plattegrond van 1544 is het gereed. In 1645 brandde de kerk grotendeels uit, waarna zij zorgvuldig in de oorspronkelijke stijl werd gerestaureerd. In het jaar van deze brand werd besloten een toren tegen de westzijde op te trekken, vermoedelijk n. ontwerp van Jacob van Campen. De torenbouw is echter in 1652 gestaakt, toen slechts de zandstenen onderbouw in bastaard-gotische vormen gereed was. In 1959 is met de omvangrijke algehele restauratie van het gebouw een begin gemaakt.

De Nieuwe Kerk is een gebouw met vooral inwendig sterk individuele trekken. Haar architectuur onderscheidt zich van de in die dagen gebruikelijke door de bijna direct boven de scheibogen beginnende bovenvensters, mogelijk gemaakt door de zeer geringe helling van de zijbeuksdaken, en door de overal toegepaste bundelpijlers met ineenvloeiende profielen, die in Amsterdam school hebben gemaakt (voormalige Nieuwezijdskapel en Oude Kerk).

DE SCHILDER HANS HORIONS

In het Maandblad van 1933 (blz. 56-59) schreef P. T. A. Swillens een artikel over „Hans Horions, constschilder en koster van den Domtoren” en constateerde daarin dat er van deze schilder geen enkel werk bekend was. Dat was juist. De meegedeelde gegevens over 's mans levensloop echter behoeven over de hele lijn correctie. Een nader onderzoek door G. Brinkhuis verschafte prof. J. G. van Gelder en B. J. A. Renckens gelegenheid in Oud-Holland 1967, blz. 137 Horions' levensgang nauwkeuriger weer te geven.

Hans Horions was c. 1620 te Utrecht geboren als zoon van de uit Brussel afkomstige en in 1611 burger van Utrecht geworden „borduywercker” Hans Horions Sr. en Dirckgen Jans van Selmont. Na de dood van zijn vrouw hertrouwde Horions Sr. in 1629 met Margareta van Bemmel, weduwe van Gijsbert van Berlicum, die als koster of opzichter op de Domtoren gewoond had. Zij bracht een dochter Cornelia mee, die trouwde en in 1645 weduwe werd en in 1650 hertrouwde met Horions Jr., dus met de stiefzoon van haar moeder. Een beetje ingewikkelde situatie, dat wel.

In 1656/7 en 1661/2 was Hans Horions Jr. deken van het schildersgilde en in 1659 en 1663 „overman”, tegelijk met C. Poelenburg, H. Saftleven, H. Bloemaert, W. de Heusch en Van Lin. De schilder overleed 14 oktober 1672 op de Domtoren en heeft dus nog de bezetting van Utrecht door de Fransen en de weer in gebruikneming van de Dom voor de katholieke eredienst meegemaakt.

Aan deze gegevens kan nog toegevoegd worden, dat Cornelia uit haar eerste huwelijk een zoon had, Henricus van Schorrenberch die in 1662 als med. dr. voorkomt en dat ook uit haar huwelijk met Hans Horions kinderen geboren zijn, waarvan er een wederom Hans (of Johan) heette.

Belangrijker dan deze personalia is, dat thans werk van Hans Horions te voorschijn is gekomen. Het zijn een 1647 gedateerde en gesigioneerde tekening, voorstellende „De verering van de jonge Bacchus” (collectie F. Lugt, Parijs) en twee schilderijen met het onderwerp „Theagenes en Chariclea”, een door meer utrechtse schilders gebruikt thema uit de Aithiopia van Heliodorus. Het ene doek is in particulier bezit te Amsterdam, het andere bevindt zich in het museum te Glasgow.

Heliodorus was een griekse schrijver uit de derde eeuw na Chr., auteur van een roman in tien boeken, Aithiopia.

Door de vondst van tekening en schilderijen, naar de gereproduceerde afbeeldingen te oordelen van een behoorlijke kwaliteit, is Hans Horions voortaan meer dan een slechts uit enkele archivalische gegevens bekende schilder en is tevens de grondslag gelegd voor verder kunsthistorisch onderzoek.

v. C

DE TABAKSTEELT OM AMERONGEN-RHENEN-WAGENINGEN

Langs de straatweg tussen Doorn en Rhenen kunnen we in de zomermaanden nog een paar tabaksvelden bekijken, de laatsten van honderden hectaren die hier eenmaal met tabak beplant waren. Er staan ook nog enkele karakteristieke droogschuren, maar ze zijn zo zeldzaam geworden, dat de meesten op de lijst van Monumentenzorg staan. Omstreeks de eeuwwisseling was dit anders, oudere ingezetenen herinneren zich nog dat er in Rhenen 50 à 60 van die schuren te vinden waren.

Gedurende meer dan twee eeuwen is de tabaksteelt in deze streek, evenals om Amersfoort en Nijkerk het voornaamste middel van bestaan geweest. Ook de Betuwe leverde in de vorige eeuw vrij veel tabak. Dat is de tijd, waarin de landbouw voor het eerst wetenschappelijk wordt beoefend, de tijd waarin men begint te experimenteren met kunstmest.

Maar de echte gouden tijd voor de tabaksteels was toen toch al voorbij. Het hoogtepunt ligt in de 18e eeuw. Want we kweekten hier wel tabak met grote en vette bladeren, maar die bladeren hadden een minder prettig bijgeurtje. Dat werd veroorzaakt door de schapenmest en maakte onze tabak minder geschikt om te roken. Maar elegante lieden in de 18e eeuw roken niet zo veel, zij *snuiven*. En voor snuiftabak waren die vette bladeren bijzonder geschikt omdat dit product zwaar gesausd werd. Hiervoor werden de meest onwaarschijnlijke ingrediënten gebruikt, als rozenhout, rozijnen en kruidnagelen.

Er valt over dit interessante onderwerp, vooral ook over de teelt zelf, veel te vertellen. *Daarom hopen we in juni en juli in het Streekmuseum te Rhenen een expositie te houden, gewijd aan onze tabak.* Natuurlijk zullen daar ook voorwerpen getoond worden, die te maken hebben met het voltooide product, als pijpen, raspens, tabaks- en snuifdozen, uithangborden enz.

Alle lezers van „Oud-Utrecht” zijn bijzonder welkom.

Aleid van de Bunt,
Conservatrice van het Streekmuseum Rhenen.